

Dubové porasty a mniška veľkohlavá.

Dubové porasty na Slovensku vznikli väčšinou prirodzenou obnovou. Dub je svetlomilná drevina, ktorá sa dobre zmladzuje. Ak jej v tom nebránia okolností ako zmena klímy (sucho a teplo), premnožená zver (ktorá konzumuje žalude, čím znemožňuje prirodzené zmladenie), konkurencia iných drevín (pomalšie rastúci dub zadusia iné dreviny a byliny), len vtedy dochádza k prirodzenej obnove dubových porastov. Problémom v súčasnosti je znižovanie zastúpenia duba v slovenských lesoch. Zastúpenie duba na Slovensku sa znížilo z 15,4 % celkovej plochy lesov v roku 1920 na 9,1 % v roku 1946. Od roku 2005 (10,9 %) zastúpenie stále klesá, pričom cieľové zastúpenie sa predpokladá 17,7 %!!

Mniška veľkohlavá je najvýznamnejší škodca listnatých porastov na Slovensku. Jedna húsenica zožerie za život (štádium húsenice trvá až 10 týždňov) asi 1 m² listovej plochy. V jednej znáške môže byť až 1 000 vajíčok, z ktorých keď sa vyľiahnu húseničky, zožerú 1 000 m² listovej plochy. Na jednom strome môže byť takých znášok až 250 ks!!

Prvé zmienky o gradácií z nášho územia siahajú až do minulého storočia. V tomto storočí došlo k premnoženiam v rokoch 1917 – 1919, 1924 – 1927, 1929 – 1931, 1948 – 1949, 1955 – 1957, 1964 – 1965, 1972 – 1974, 1984 – 1986, 1993 – 1994, 2003 – 2006. Z uvedeného vyplýva, že gradácia u nás trvá zväčša 2 – 3 roky a opakuje sa každých 7 – 10 rokov. Počas gradácie v rokoch 2003 – 2006 poškodil u nás tento škodca asi 40 000 ha porastov.

V čase gradácie, keď sa populácia mnišky zvýši aj niekoľko tisíc krát, larvy môžu predstavovať riziko pre ľudské zdravie a narušiť „outdoorové“ aktivity verejnosti.

Húsenice mnišky veľkohlavej zožerú listy duba v čase, keď ich najviac potrebuje – na jar, keď vytvára energiu pre svoj rast. Tým pádom strom nemôže vytvárať zásobné látky, práve naopak, musí miňať svoje zásoby energie a využiť ich na tvorbu nových listov, ktoré po 2 mesiacoch od zožratia môže strom znovu vytvoriť, no už nikdy nie v plnej veľkosti a značne oslabené voči pôsobeniu hmyzím a hubovým činiteľom. Rovnako je takýto strom oveľa viac citlivejší na suché a teplé počasie, ktoré ho môže zabiť. Zdravý strom (neoslabený suchom, teplom, inými škodlivými činiteľmi) môže prežiť prvý rok defoliácie (odlistenie, strata listov). Avšak opakujúca sa defoliácia výrazne taký strom oslabí a ten je náchylnejší podľahnúť iným škodlivým činiteľom (hovoríme síce v jednotnom čísle, ale platí to pre celé porasty). Defoliácia rapídne znižuje úrodu semena. Následkom defoliácie mladé stromčeky môžu zahynúť. Defoliácie spôsobujú zníženie životnej energie a celkového zdravotného stavu lesných porastov a krov a znižujú ich odolnosť pred atakom sekundárnych škodlivých činiteľov.

Prirodzení nepriatel'ia mníšky veľkohlavej zareagujú na premnoženie s časovým sklzom rok až dva, kedy gradácia vrcholí. Medzi nich patria predátori (vtáky – ktorým chľpaté húsenice veľmi nechutia, hľodavce), parazitoidy (hmyz), patogény (vírusy, baktérie, huby – entomopatogénne huby).

Majiteľ lesa, obhospodarovateľ lesa, je zo zákona povinný vykonať preventívne opatrenia na zabránenie šírenia škodlivých činiteľov. Ak tak neurobí, porušuje zákon a dôjde k šíreniu škodlivých činiteľov na ďalšie zdravé porasty.

Najčastejšie používanými prípravkami proti mníške veľkohlavej vo svete sú prípravky biologické na báze baktérii. Aj na Slovensku sa počíta s použitím biologického prípravku Biobit XL, ktorého účinná látka je *Bacillus thuringiensis var. kurstaki*. Tento prípravok nezanecháva v prírode reziduá a nevyvoláva rezistenciu. Účinkuje len na larvy motýľov, teda hlavne na larvy mníšky a obaľovačov. Funguje ako požerový jed, čiže po aplikácii na lístie stromov sa húsenice otrávia až po žere lístia. Nefunguje ako kontaktný prípravok. Nepôsobí na predátorov týchto škodcov, čiže nemá vplyv na vtáky a iné užitočné organizmy. Tým sa z neho stáva vysoko selektívny prípravok, ktorý v prírode neškodí iným organizmom a je schválený aj v ekologickom poľnohospodárstve. Aplikácia, s ktorou sa počíta je letecká s ultra nízkou dávkou, tzv. ULV postreky. To znamená, že na hektár plochy sa použijú len 3 až 4 litre účinného prípravku.

Lesníci vedia presne ako zareagujú dubové porasty na premnoženie mníšky veľkohlavej. Historické fakty nepustia. Vedia, ako sa majú o lesy starať. Lesníctvo je komplex vied a vzájomných vzťahov medzi nimi. V lesníctve treba rozumieť nie len stromu, ale hlavne porastu. Treba poznať vzťahy medzi rastlinami, živočíchmi, treba poznať geológiu, pedológiu, klimatológiu. Každé spoločenstvo je špecifické. Kým laik vidí stromy, lesník vidí les v čase a priestore. To čo vidí, je výsledok minulých opatrení a vie ako to bude vyzeráť v budúcnosti ak urobí alebo neurobí lesnícke alebo ochranné opatrenia.

Niekedy máme sklón podliehať dojmu, že by sme veci urobili lepšie ako iní. Že by sme lepšie koplí jedenástku, lepšie prihrali, vedeli lepšie riadiť ministerstvo, firmu, boli by sme lepším lekárom, vedeli sa lepšie starať o les... Často to vyplýva z našej neznalosti vecí. Každý môže byť lesníkom. Najskôr ale musí 5 – 10 rokov študovať, tvrdo pracovať, zbierať skúsenosti a snažiť sa porozumieť prírode. Len praxou a rokmi v lese sa lesník stáva jedným telom a jednou dušou s lesom.

Podťe medzi nás. Staňte sa aj vy lesníkmi. Budete môcť spolu-rozhodovať o tom, kde akú drevinu zasadíte, ako sa budete o les starať, ako a kedy ho budete rúbať, kedy sadiť.

Pochopíte súvislosti, ktoré teraz nechápete. Zistili by ste, že lesníctvo je práca ako každá iná, tvrdá ale krásna. Treba jej však rozumieť. Ak ste si už našli svoju vlastnú cestu, ktorou idete, nemáte sklon k prírode alebo máte iný dôvod, prečo nie ste lesníkom, nechajte rozhodovanie o lesoch na nás, lesníkoch.

Môj priateľ sedel pred televízorom a frflal na našich futbalistov. On by kopol loptu lepšie, ďalej a presnejšie... Vzal som ho na futbal. Obul si kopačky, rozbehol sa a kopol do lopty. Lopta poskočila 3 metre, lebo ju netrafil a on padol na zem s vyvrtnutým členkom. Od toho času prestal na futbalistov frflať...

Ing. Ivan Špilda, PhD.